

BEBYGGELSE I BOLLNÄS KOMMUNBLOCK

En inventering från
Gästrik-Hälsinge
hembygdsförbund

Vid sammanträde den 8/9 1971 beslöt samarbetsnämnden i Bollnäs kommunblock att bekosta och låta genomföra en bebyggelseinventering inom blocket i enlighet med landsantikvariens förslag.

Rapporten över denna inventering framlägges härmed. Fältarbetet har utförts av fil.stud. Gunnar Hedborg och teknolog Magnus Myhrman under tiden 7/6-15/9 1972. Rapporten har sammanställts av Hedborg.

Det är angeläget att kommunala organ och enskilda följer upp inventeringen och verkar för att de kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader som finns redovisade i rapporten bevaras och skyddas.

Gävle i maj 1973.

Ingemar Svensson

Ingemar Svensson
Landsantikvarie i Gävleborgs län

Inledning

Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund utförde under juni - september en kulturhistorisk byggnadsinventering i Bollnäs kommunblock på uppdrag av samarbetsnämnden.

Sammanlagt har ungefär 1.500 fastigheter registrerats och fotograferats. Bildmaterialet omfattar c:a 10.000 bilder.

Kartor har upprättats över utvärderade byggnader och miljöer.

Denna inventeringsrapport är avsedd som ett underlag för byggnadsnämndens arbete och kommunens detaljplanering inom ramen för den översiktliga fysiska planeringen. Den avser emellertid också att vara till vägledning för allmänheten och kommer att ligga till grund för hembygdsförbundets fortsatta verksamhet i kommunen.

En inventering av det här slaget är aldrig slutgiltig. Framtida värderingar kommer med all sannolikhet att medföra en annorlunda och vidare syn på gamla byggnader. Av vikt är att ha i åtanke att de fastigheter som i denna rapport presenteras inte är de enda med ett kulturhistoriskt värde. Alla byggnader har ett kulturhistoriskt värde och vad som här presenteras är en sammanställning av de angelägnaste skyddsobjekten.

Motivering

Dagens landskap är resultatet av människors verksamhet under årtusenden. Exploatering, uppodling och övriga ingrepp har hittills inte gått hårdare fram än att man fortfarande kan skönja spåren av äldre skeden. Den moderna tekniken möjliggör däremot en exploatering som medför en våldsam omvandling av landskapet, ofta med förstöring av de ursprungliga landskapsformerna och ett utplånande av de äldre miljöerna. Till detta kommer också den strukturomvandling som landet nu genomgår, med döende jordbruksbygd och expanderande tätorter.

En stor del av den ursprungliga miljön måste förändras, men genom medveten planering kan man åstadkomma, att huvud dragen i den tidigare utvecklingen fortfarande går att urskilja. Om de viktigaste historiska minnesmärkena, miljöerna och landskapspartierna inpassas i den nya bebyggelsen, respektive inte helt tillåts försvinna i avfolkningsbygderna, möjliggör det ett upprätthållande av bygdens historiska kontinuitet och identitet.

Omvandlingen av den yttre miljön medför att många människor

i dagens Sverige får kontakten med sin historiska bakgrund bruten, med rotlöshet och otrivsel som följd. Ur samhällets synpunkt är det angeläget att detta förhållande i möjligaste mån undvikas. Dessutom har ett medvetet, väl planerat bevarande en stor pedagogisk och vetenskaplig betydelse.

Svårigheten att i den moderna planeringen inpassa äldre företeelser gör det naturligt att koncentrera åtgärderna till ett fåtal områden där det finns ett flertal objekt från olika tider representerade.

Utom genom bevarandet av enskilda minnesmärken och miljöer kan man inom områden där hela miljön nygestaltas, vidta andra åtgärder för att vidmakthålla kontinuiteten. En sådan åtgärd är att man söker bevara det gamla vägnätet och andra karakteristiska inslag i landskapet. Av samma skäl bör man i största möjliga utsträckning bevara de gamla by- och gårdsnamnen vid namngivningen i den nya bebyggelsen.

I de fall äldre bebyggelse måste försvinna är det viktigt att den noggrant dokumenteras innan rivning igångsättes.

Redovisning

Det finns för närvarande inget tillfredsställande lagskydd för byggnader av kulturhistoriskt värde, som svarar mot fornminneslagen. Idag har vi i Hälsingland förutom kyrkorna två lagskyddade byggnader (Hantverksgården i Hudiksvall och Muséet i Söderhamn). Denna restriktivitet beror bland annat på att statsmakterna ej har ställt erforderliga ekonomiska resurser till de kulturminnesvårdande myndigheternas förfogande.

Det tillgängliga lagskyddet är endast tillämpligt på enskilda byggnader och kan ej användas för skydd av miljöer.

Med den snabba utveckling som vi befinner oss i blir det alltmer uppenbart att ett större antal hus måste skyddas än man tidigare räknade med. Där inte aktiva åtgärder vidtas försvinner den äldre bebyggelsen. Bevaringsplaner måste upprättas före planeringen av nybebyggelse.

Alltefter deras kulturhistoriska värde och nuvarande tillstånd har de prioriterade byggnaderna indelats i följande grupper.

Vid ärenden rörande hus som ingår i grupp Ia, Ib och II skall landsantikvariens yttrande inhämtas.

Grupp Ia Byggnad som åtnjuter lagligt skydd.

- Grupp Ib Övriga byggnader vilkas bevarande kan anses vara av riksintresse och som därför betraktas som jämställda med de i grupp Ia.
- Grupp II Byggnader med stort kulturhistoriskt värde vilkas bevarande kan anses vara av väsentligt allmänt intresse.
- Grupp III Byggnader som om möjligt bör bevaras, men där det inte kan anses realistiskt att räkna med insatser från samhällets sida. I många fall kan dessa byggnader bevaras genom enskilda initiativ. För att deras nuvarande kulturhistoriska värde inte skall gå förlorat föreslås byggnadsnämnden att vid handläggandet av ärenden rörande dessa hus ta hänsyn till de i slutet av detta häfte bifogade rekommendationerna.

Presentationen sker sockenvis. De inom parentes angivna siffrorna anger markeringar på en separat framställd karta i skala 1:50000. Kyrkor och kapell finns ej redovisade, förutom då de ingår i ett kulturhistoriskt värdefullt miljöområde, eftersom de faller under särskild lagstiftning.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Det är ofta förenat med svårigheter att passa in enstaka äldre minnesmärken i den moderna planeringen, utan att de förlorar en del utav sitt kulturhistoriska värde. Därför är det ur både bevarings- och planeringssynpunkt fördelaktigt att huvudsakligen satsa på några större sammanhängande miljöer än på solitära enheter.

På många håll i landet saknas förutsättningar för bildandet av sådana skyddsområden, men inom Bollnäs kommunblock finns några områden vars bevarande för framtiden får anses vara mycket angeläget. Hälsingland är vida berömt för sin bebyggelse. Det är av vikt att denna särställning bibehålls.

ALFTA SOCKENSammanhängande miljöområden1. Prästgården, kyrkan samt ett område öster om kyrkanIngående fastigheterGrupp Ia

1 Kyrkan

Grupp II

2 Långgatan 50, Tomtebo
 3 " 55, Hotellet
 4 " 57, Apoteket
 5 " 59,
 6 Prostvägen 2, Kyrkskolan
 7 Prästgården
 8 Ungmansvägen 3, 21:ans skola
 9 " 5,
 10 " 6, Gästis
 11 V:a Kyrkogatan 4, Kommunalkontoret

Grupp III

12 Kyrkbyn 25:26
 13 Ungmansvägen 5

Förutom prästgården och kyrkan finns inom detta område ett flertal byggnader av snickarglädjetyp. Snickarglädjen utgör en epok i vår byggnadshistoria som länge har varit förbisedd och har därför speciellt i tätorterna till stor del försvunnit. I Alfta finns däremot ett flertal snickarglädjehus inom ett sammanhängande område, därför framstår detta område som ett angeläget skyddsområde. Ett intressant faktum är att byggnaderna speglar flera olika lokala utvecklingsstadier från de rikt ornamenterade husen kring 1880 (ex. Gästis) fram till de mera sparsamt utsnyckade husen kring sekelskiftet (ex. Apoteket).

2. KyrkbynIngående fastigheterGrupp II

14 Kyrkbyn 1:6, Per-Ols
 15 " 2:17, Hans-Ers
 16 " 3:5, Jonknus
 17 " 5:6, Lundagård
 18 " 8:2, Skindra
 19 " 15:2, Ol Anders
 20 " 44:1, Tures

Grupp III

21 Kyrkbyn 5:2

Inom Alfta tätort finns ett större sammanhängande område bestående av större bondgårdar. Under 1800-talet bestod samhället till största delen av just den här typen av bebyggelse. Det tillhör ovanligheterna att bybildningar av det här slaget finns kvar inom tätorterna. Nytebyggelse bör ej tillåtas inom området.

3 SmedvägenIngående fastigheterGrupp II

22	Nordanå 1:4, Buska
23	" 3:2, Strandbergs
24	" 4:24, Smens
25	" 4:25, Ekmans
26	" 4:51, Björkebo

Inom detta område finns ett flertal mindre gårdar och byggnader, som visar en annan sida av 1800-talets Alfta. En värdefull del av miljön är den gamla Smedvägen.

4 NäsbynIngående fastigheterGrupp II

27	Näsbyn 4:8, Nygårds
28	" 7:1, Schols

Grupp III

29	Näsbyn 1:2, Erik-Ers
30	" 9:2, Erik-Anders
31	" skolan

De fem gårdarna kring vägkorset i Näsbyn samt skolan bildar ett sammanhängande område.

5 ÄlvkarhedIngående fastigheterGrupp II

32	Älvkarhed	1:2,	Nils-Mats
33	"	4:3,	Kvarnåkers
34	"	8:8,	Skogens
35	"	10:8,	Esa
36	"	15:1,	Pallars

Grupp III

37	Älvkarhed	2:4,	Skolan
38	"	3:1,	Anderses
39	"	4:7,	Mårs
40	"	6:5,	Erk-Jons
41	"	11:1,	Hammar.

Älvkarhed är en av de bybildningar inom Bollnäs kommunblock som bäst visar hur jordbruksbyarna såg ut innan laga skifte. Gårdarna finns tätt grupperade längs en bygata.

6 GullbergIngående fastigheterGrupp II

42	Gullberg	3:2,	Kvista
43	"	3:3,	Pellas

Grupp III

44	Gullberg	4:2,	Jonases
45	"	4:2,	Erk-Ers

Gullberg var ursprungligen en finnby och har ett avskilt och mycket naturskönt läge. Flera av gårdarna har som enskild enhet betraktat ett högt kulturhistoriskt värde.

7 SvabensverkIngående fastigheterGrupp II

46	Svabensverk	1:1,	samtliga bruksbyggnader
----	-------------	------	-------------------------

Svabensverk är det enda ur arkitektonisk synvinkel mera utpräglade brukssamhället inom Bollnäs kommunblock. Alla bruksbyggnader bör skyddas. Nybebyggelse bör inte göras påträngande utan istället med stor försiktighet anpassas till den befintliga miljön.

8 Grängsbo

Ingående fastigheter

Grupp II

47 Grängsbo 9:12, Larssons

Grupp III

48 Grängsbo 1:1, Per-Ers

49 " 11:1, Erk-Ers

50 " 14:3, Sjols

Utvärderade enstaka byggnader

(De i miljöområdena 1 - 8 redovisade fastigheterna finns ej upptagna här).

Grupp I b

51 Gundbo 1:8, öka (Hembygdsgården)

52 Hässja 2:5, Nygårds. De två stora bostadshusen är från 1800-talets första hälft.

Det norra används som vinterbostad och det östra som sommarbostad. Speciellt värdefullt är att rödfärgen har behållits på samtliga byggnader. I Alfta är det annars vanligt att bostadshusen på de större gårdarna under senare tid har målats med ljusa oljefärger.

53 Långhed 4:11, Jon-Lars. Det stora bostadshuset innehållande 20 rum byggdes 1852. En av anledningarna till det väl tilltagna huset var att det byggdes och beboddes av två bröder vilka båda ville ha stora utrymmen. De använde halva huset var, därav anledningen till de dubbla ingångarna på husets framsida.

54 Långhed 12:5, Pallars. Det stora bostadshuset byggdes omkring 1850, de båda flygelbyggnaderna, sängstugan och bryggstugan är från 1700-talet. Pallarsgården är vida bekant för sina 4 vackra brokvistar samt de invändiga väggmålningarna.

Grupp II

55	Flät 1:2, Stor-Jonases
56	" 2:3, Matteses
57	Galven 1:12, Anders-Jons
58	" 7:1, Mats-Ers
59	Grängsbo 9:3, Tures
60	Gundbo 3:3, Bråna
61	" 9:1, Esbes
62	Kyrkbyn 12:3, Munters
63	" 13:1
64	" 20:8, Isbergs
65	" 55:1, Stampes
66	Långhed 2:14, Knappens
67	" 3:24
68	" 4:2, Ol-Jons
69	" 7:2, Hedbacka
70	" 14:3, Bloms
71	" 16:2, Nygårds
72	" 17:1, Hanses
73	Malvik 5:13, Talls
74	" 2:4, Anders-Per
75	Nordanå 3:33, Grans
76	" , Hibovollen
77	Norroy 2:20, Västmans
78	" 3:3, Ollas
79	" 9:12, Råva
80	" 16:2, Jon-Ols
81	Näsbyn 3:23, Eks
82	Runemo 4:8, Runemo
83	" 6:3, Bånga
84	" 14:30, Smens
85	Skålsjön och Sunnanåker, Brattskuru fäbodvall
86	Tranberg 4:18, Pers-Smeds
87	Viken 4:29, Ersjuls
88	Älvkarhed 16:1, Nirs
89	Önneberg 1:2, Lars-Ols
90	Bornvägen 39, Tärnströms
91	Långgatan 39, Erk-Daniels
92	" 73, Knagga
93	" 75, Nyhem
94	" 103, Skolan
95	Västanågatan 8, Ol-Daniels

Grupp III

96	Flät 1:5, Nygårds
97	Galven 1:18, Gamla skolan
98	" 3:2, 3:1, Elles
99	" 6:1, Galvbaden
100	Grängsbo 4:1, Jon-Ols
101	" 8:8
102	" 8:9
103	" 9:13, Hägn?
104	" 19:1, Bånga
105	" Jonas Arvid Janssons kyrka

106	Gundbo	3:4,	Per-Hans
107	"	5:3,	Klyppars
108	"	6:1,	Fanjunkars (gamla gården)
109	Gäddvik	2:28,	Öje
110	"	4:2,	Erk-Jons
111	"	9:2,	Backa
112	Hässja	2:4,	Uppegårds
113	"	4:8,	Västergrens
114	Kyrkhyn	9:2,	Ol-Mårs
115	"	2:4,	Klockars
116	"	,	Långgatan 22
117	"	,	" 29
118	Långhed	6:7,	Nystänges
119	"	9:1,	Höka
120	"	9:1,	Falkens
121	"	15:6	
122	"	20:1,	Ol-Svens
123	Malvik	6:1,	Per-Hans
124	Myra	3:2,	Ol-Ers
125	Mällångstuga	3:1,	Mällångsstuga
126	"	3:4,	Orravalla
127	Nordanå	4:20,	Hedmans
128	"	5:5,	Bloms
129	"	6:3,	Nygården
130	"	9:1,	Hammar
131	Norrby	1:4	
132	"	3:9, 9:32,	Lars-Nils
133	"	9:6,	Svens
134	"	9:7,	Kvista
135	Näsbyn	3:2,	Svessar
136	"	8:2,	Nirs
137	Nässäter	1:2	
138	"	3:25,	Broddanäs
139	Runemo	71:1,	Uggasbo
140	Sunnanåker	1:41,	Falka
141	Tranberg	3:9,	Fiskra
142	Viken	13:3,	Brinka
143	Önneberg	1:2,	Sanbers
144	"	2:3,	Morabo
145	"	4:2, 4:7,	Missionskyrkan
146	"		Gamla skolan
147	Bornvägen	31,	Björklunds
148	"	34,	Holms
149	Långgatan	22,	Östnings
150	"	29,	
151	Lärkvägen	6,	Komministergården

ARBRÅ SOCKENGrupp Ib

- 1 Kv. Solbacken nr I, Hembygdsgården
 2 Koldemo 5:2, Träslottet.
 Arbrås och en av landskapets mest välkända gårdar. Exteriörerna är till största delen ursprungliga och är välvårdade. Mangårdsbyggnaden är från 1700-talet och övriga byggnader från 1800-talets mitt.
 3 Östansjö 1:12, Erk-Pers.
 Erk-Pers är det enda kvarvarande exemplet på den typiska större 1800-talsgården i Arbrå. Gården bör snarast omhändertagas emedan den står tom och löper stor risk för förfall. Speciellt värdefullt är mångfalden av uthus.

Grupp II

- 4 Backa 3:9, Halla
 5 Boden 2:1, Tebe
 6 Forneby 3:25, Pehrses
 7 Hov 2:24, Snickars
 8 " 6:1, Skrivars
 9 " 8:1, Långmors
 10 Hänsätter 3:9, Västergården
 11 " 9:7, Sven-Ols
 12 Koldemo 1:1, Anders-Ers
 13 " 8:49
 14 " 9:3, Jon-Ers
 15 Prästbordet 1:1, Prästgården
 16 " 1:1, Dalsjön
 17 Vallsta 1:2, Gästgivars
 18 " 8:2, Hamre
 19 Åkre 3:19, Missionskyrkan
 20 " 17:1, Skolan

Grupp III

- 21 Bogården 4:20, Lök-Anders
 22 Flästa 11:6, Ol-Lars
 23 " 12:14, Anders-Jons
 24 " 17:1, Bylöten
 25 " Linladorna
 26 Forneby 1:2, Svedåker
 27 " 2:3, Hollsteds
 28 " 3:28, Sveden
 29 Hov 5:36
 30 " 7:1, Östergården
 31 " 15:1
 32 Hänsätter 6:2, Jon-Ols
 33 Koldemo 4:4, Ol-Nils
 34 " 6:9, Jon-Ols
 35 " 10:66, Per-Jons

- 36 Kyrkbyn 1:3, Petter-Jons
 37 " 8:12,
 38 " 12:11, Kronolänsmansgården
 39 " 13:3, Bessbo fäbod
 40 " 15:4, Joels
 41 " 16:4, Bygdegården
 42 Iste 3:6
 43 " 9:1, Petters
 44 Mörtsjö 5:9, Arv
 45 Nordsjö 7:1, Arboms
 46 Norränge 5:3, Lillbros
 47 Vallsta 4:4
 48 " 5:12
 49 " 6:3
 50 " 7:4
 51 " 7:22
 52 " 8:11
 53 " 18:1, Åstorp
 54 Åkre 1:7, Smedstorp
 55 " 2:39,
 56 Änga 5:17, Nygården
 57 Östansjö 1:4, Rosenlund
 58 " 4:11
 59 Kv. Centralskolan nr 25, Tomta
 60 " nr 379
 61 Kv. Solbacken nr 2
 62 Kv. Tulpanen nr 11

BOLLNÄS SOCKENSammanhängande miljöområden1. Området öster om NygatanGrupp III

1	Kv. Gutenberg nr 3
2	Kv. Hälsingebaneret nr 7
3	" " nr 8
4	Kv. Rektorn nr 1
5	" " nr 2
6	" " nr 3
7	Kv. Trädgården nr 4, Broskolan
8	" " nr 5
9	Kv. Åkaren nr 1
10	" " nr 3
11	" " nr 4
12	" " nr 5
13	" " nr 8
14	Kv. Ångsågen nr 1

Denna del av Bollnäs är den enda kvarvarande sammanhängande delen av den bebyggelse som tillkom under samhällets tillväxtperiod omkring sekelskiftet. Följdaktligen är detta område en väsentlig del av Bollnäs historia som bör sparas och vårdas för framtiden. Liknande bebyggelse i andra delar av landet som har rustats upp har blivit mycket attraktiva områden och eftersökta bostadsområden. Byggnadernas underhåll är eftersatt och en snar upprustning är nödvändig. Tomterna Åkaren nr 3, nr 6 och nr 7 skall enligt vårt förmenande antingen bebyggas med nya hus anpassade till den befintliga bebyggelsen eller hellre användas till anläggandet av en park.

2. Området kring kyrkanIngående fastigheterGrupp 1a

- 15 Kyrkan

Grupp 1b

- 16 Kämpens hembygdsgård

Grupp II

17	Kyrkstallarna
18	Prästgården
19	Sockenstugan
20	Stadsäga 687, Schenströmska

Grupp III

- 21 Församlingshemmet
22 Stadsäga 617

Kyrkan, prästgården och hembygdsgården är alla byggnader som bör ha en fri omgivning utan påträngande nybebyggelse.

3. Muséet och kvarteret Åkaren.

Utvärderade fastigheter

Grupp II

- 23 Kv. Magistern nr 7, Muséet

Grupp III

- 24 Kv. Åkaren nr 4
25 Kv. " nr 5
26 Kv. " nr 6

Stockholmsutställningen 1930 innekar funktionalismens genombrott i Sverige. Santliga byggnader inom detta område har ritats av arkitekt Bååth. Muséet ritades strax före Stockholmsutställningen i en sann nyklassicistisk anda medan de tre stiltrogna funkisbostadshusen ritades strax efter Stockholms utställningen.

4. Hå by

Ingående fastigheter

Grupp II

- 27 Hå 3:13, Per-Jons
28 " 9:2, Norrgården

Grupp III

- 29 Hå 4:3, Pell-Pers
30 " 5:2 A, Ol-Nils
31 " 6:2, Jon-Lars

Hå by upplevde sitt sista skifte 1838. Vid den tiden var det vanligt att bybildningar inte splittrades d.v.s. byggnaderna fick stå kvar på ursprunglig plats. Därav anledningen till den väl sammanhållna bybildningen.

5 HertsjöIngående fastigheterGrupp III

32	Hertsjö 6:23,	Lars-Pers
33	" 8:1,	Lars-Ols
34	" 10:2,	Jokons
35	" 10:26	Daniels
36	" ? ,	Jon-Ors

En tät bybildning där den slingrande bygatan är ett viktigt inslag i helhetsmiljön.

6 FrelugaIngående fastigheterGrupp II

37	Freluga 1:1,	Knuts
38	" 5:4,	Jon-Jons
39	" 8:5,	Lötas

Grupp III

40	Freluga 3:5, 7:11	Svens
41	" 4:2	
42	" 7:13	Rungrens

Området innehåller gårdar från olika tidsepoker. Det finns exempel på både den klassiska stora hälsingegården och sekelskiftets snickarglädjehus. Gårdarna ligger utspridda i ett öppet landskap.

7 Katrineberg

43 Änga, Katrineberg

Ett f.d. järnbruk med anor från 1750-talet. Under 1880-talets senare del upphörde verksamheten och bruket har sedan dess ägts av Kopparfors AB och bostäderna används än idag av brukets skogsanställda.

Utvärderade enstaka byggnader (De i miljöområdena 1 - 7 redovisade fastigheterna finns ej upptagna här).

Grupp Ib

- 44 Görtsbo 1:1, Utigårds
Bostadshusen uppfördes 1824 respektive 1861.
Gården är unik i fråga om fullständigheten
av detaljer.
- 45 Ren 1:6, Renshammar.
En av landskapets klassiska gårdar. Mangårds-
byggnaden byggdes 1827 och påbyggdes med en
våning 1877. Flyglarna är från början av 1800-
talet.
- 46 Voxsäter 4:30, Styfs.
Styfs är det bäst bevarade soldattorpet inom
Bollnäs socken. Speciellt värdefullt är det
stora antalet uthus.
- 47 Växbo 10:1, Vallingården.
Vallingården är en i många avseenden unik gård,
dels på grund av bostadshusens markanta symmetri,
både i fråga om exteriörerna och husens gruppe-
ring, dels p.g.a. de enda kända väggmålningarna
i allmogemiljö av Paul Hallberg. Hängfalden
uthus berikar helhetsmiljön.
- 48 Växbo, Trolldalens linskäkt och linbodar.
En av landskapets märkligaste linanläggningar,
den består av 6 linbodar, 1 linklapp, 1 lin-
skäkt och 1 övernattningsstuga. För närvarande
pågår en restaurering i AMS:s regi.

Grupp II

- 49 Born 5:34, Västerborn
- 50 Finnfara 5:1, Kammars
- 51 Flugbo 3:2, Flugdammen
- 52 Framnäs 3:33, Framnäs
- 53 Freluga 6:2, Ersk-Lars
- 54 " 9:5, Kolsmyra
- 55 Görtsbo 1:5, Klints
- 56 " 2:1 A, Oppigårds
- 57 " 2:4, Klintstäkt
- 58 Heden 6:9, Flackåker
- 59 Herte 16:2, Nyland
- 60 Hertsjö 6:4, Anders-Ols
- 61 Häggesta 4:1, Komministergården
- 62 Röste 3:18, Hans-Ols
- 63 Stocksäter 2:4, Hans-Jons
- 64 " 3:5 A, Ol-Pers
- 65 " 4:21, Erik-Mårs
- 66 Sunnansjö 1:5, Västergårds
- 67 " 1:9
- 68 Vevlinge 1:9, Ramens
- 69 Vik 3:4, Olles
- 70 " 5:10, Fahlbergs

- 71 Voxsäter 3:8, Revaljes
 72 Växbo 4:1, Lars-Nils
 73 Östansjö 3:6, Byberget
 74 " 4:16, Rannbacka
 75 Kv. Gnistan nr 5, Missionskyrkan
 76 Kv. Slaktaren, Framnäs v. 5, Smens
 77 Kv. Sundsåker nr 4, Sundsåker
 78 Kv. Torsberg, stadsåga 432, Torsberg
 79 Kv. Trädgården nr 3, Betelkyrkan

Grupp III

- 80 Björktjära 3:15, Elkis
 81 Bodåker 1:3, Skinnars
 82 Born 5:34, Västerborn
 83 Edstuga 3:6
 84 Finnfara, Höstbodarna, Skvaltkvarn
 85 Freluga 2:12
 86 " 4:14, Olsbacka
 87 " 4:32, Församlingshuset
 88 " 6:4
 89 Görtsbo 3:1 A (soldattorpet)
 90 Hertsjö 2:6, kvarngården
 91 " 5:3, Lasses
 92 Holmsbo 1:18
 93 Hå 1:14, Hällhog
 94 Häggesta 1:22, Jon-Svens
 95 " 4:1, Hinseberg
 96 " 5:15, Utigårds
 97 Lenninge 9:1, Lars-Pers
 98 Norrbo 2:2
 99 Ren 1:5, Fiskens
 100 " 1:6, Rekrysteds
 101 " 2:16, Sjöberget
 102 " 7:5, Lars-Lars
 103 Röste 3:14, 3:15, Fredagsberget
 104 Röste 3:18, Hans-Ols
 105 " 13:6
 106 " 17:3, 17:4, Engelbrektssons
 107 " 18:4
 108 " 18:5, Mjölnergården
 109 Stocksäter 2:24, 2:26, Lasses
 110 Sunnansjö 1:6, Jonases
 111 Säversta 1:41, Folkhögskolan
 (gäller slottet och rektorsbostaden)
 112 Säversta 2:2, Sävstaås
 113 " , "Slottet i dalen".
 114 Sörbo 1:2, Sven-Lars
 115 " 4:5
 116 " 8:3, skolan
 117 " 11:18, Ersk-Ols
 118 Vevlinge 2:6, Stenbäcka
 119 " 2:21, Hans-Ols
 120 Voxsäter 2:16, Jutens
 121 " 12:1, Jan-Hans

- 122 Växbo 1:10, Bergwalls
 123 " 1:13, Elds
 124 " 5:3, Jon-Jons
 125 " 11:10, Erskers
 126 " 15:2, Växbo kvarn
 127 " 15:11, Östergården
 128 " Spruthuset på sanfällid mark mellan Växsjön
 och Västersjön
 129 Växsjö 1:2, Ersk-Mors
 130 " 3:3, Gadds
 131 " 5:15, Nygårds
 132 " Lottefors Pingsthus
 133 " Lottefors bruks arbetarbostäder
 134 Östansjö 2:2, Västergårds
 135 Kv. Barnängen 79, 365
 136 Kv. Broåker nr 92
 137 Kv. Hallunda nr 4
 138 Kv. Skäkten nr 2
 139 Kv. Jerusalem, Bryggeriet med kontor och bostad
 140 Kv. " stadsåga 126
 141 Rabo såg

HANEBO SOCKENSammanhängande miljömråden1. Norrbyn och kyrkan

Ingående fastighet

Grupp Ia

1 Kyrkan

Grupp Ib

2 Prästgården. Byggd efter ritningar av byggmästare Lindvall från Bollnäs år 1856.

Grupp II

3 Kyrkbyn 6:4, Daniel-Olls

4 " 10:16, Agermans

Grupp III

5 Kyrkbyn 10:9, Gillgård

6 Hanebo Prästbol 1:6, Wolkersgården

7 " 3:15, skolan

8 " 3:17

Norrbyn bildar tillsammans med prästgården, kyrkan och gårdarna omkring kyrkan ett väl sammanhängande område. Kring kyrkan finns ett par större bondgårdar, i Norrbyn slutligen finns flera exempel på 1800-talets småhusbebyggelse.

2. Byarna Norrfly och SörflyIngående fastigheterGrupp II

9 Sörfly 1:2, Sälls

10 " 1:3, MånSES

11 " 3:2, Ol-Nils

12 " 5:2, Oppigården

13 " 6:3, Lars-Hans

14 " 8:10, Utigården

Grupp III

15 Norrfly 1:7, Sven-Lars

16 " 2:2, Oppistugs

17 " 3:4, Per-Anders

18 " 3:14, Bönhuset

19 Sörfly 2:15, Svenses

De båda byarna Norrfly och Sörfly bildar tillsammans ett sammanhängande område där det speciellt i Sörfly finns flera gårdar av stort kulturhistoriskt intresse.

3. Västansjö

Ingående fastigheter

Grupp II

20 Västansjö 1:1, Sörgården
 21 " 2:2, Murars
 22 " 3:1, Västergården

Grupp III

23 Västansjö 6:3, 7:10, Lasses

Gårdarna ligger tätt grupperade på en kulle och utgör ett markant inslag i landskapsbilden.

4. Byerna Bofara, Löten och Västerberg

Ingående fastigheter

Grupp II

24 Bofara 1:5, Erik-Ers
 25 " 3:2, Jöns-Ers
 26 Västerberg 4:3, Ol-Hans

Grupp III

27 Bofara 4:2, Polles
 28 " 4:8, NTO-huset
 29 " 5:1, Backens
 30 " 6:8, Innegården
 31 Löten 1:2, Östergården
 32 " 1:6, Skolan
 33 " 1:9, Norbergs
 34 " 2:21, Utogården
 35 " 3:3, Erik-Jans
 36 Västerberg 2:2, Skolan
 37 " 2:3, 2:18, Erik-Lars
 38 " 3:1, Erik-Jans
 39 " 6:6, Norrgården
 40 " 6:26, Per-Pers
 41 " 8:1, Östergården

Detta är det största sammanhängande miljöområdet inom Bollnäs kommunblock. Bebyggelsen består huvudsakligen av bondgårdar grupperade längs landsvägen mellan Kilafors och Hällbo.

5. Arbetarbostäderna i Sibo

Ingående fastigheter

Grupp III

42 Sibo 2:1, Radenfastigheterna (4 st)
43 " , Storkasern.

Ett enhetligt område med arbetarbostäder från 1910-talet. Ett väsentligt inslag i helhetsmiljön är uthusen.

6. Lilltjäras ängslador

Ladlandskapet är karakteristiskt för Norrland. Dessa lador väntas att inom en snar framtid helt försvinna ur landskapsbilden.

Det är angeläget att inom ett par områden bevara denna landskapstyp. Inom detta område i Lilltjära finns dessutom ett par små bostadshus som var avsedda att endast användas under slåttern, det är en unik företeelse som också bör bevaras åt eftervärlden. Kontakter bör tas med A.M.S. för att om möjligt i deras regi genomföra en upprustning av ladorna och bostadshusen.

Utvärderade enstaka byggnader (De inom miljöområdena 1-6 redovisade fastigheterna finns ej upptagna här).

Grupp Ib

- 44 Böle 8:7, 1:15, Nilser.
Byggnaderna är från 1800-talets början. Bostadshuset, bryggstugan, stallet och ladugården är grupperade i fyrkant kring ett gårdstun.
- 45 Hårga 6:2 och Acktjära.
Hembygdsgården och hembygdsföreningens soldattorp "Sävs".
- 46 Knupbodarnas fäbodvall.
Kommunblockets bäst bevarade fäbodvall, som nyligen har upprustats med A.M.S.-medel.

- 47 Kyrkbyn 10:5, Carlslund.
 En trevånings tegelvilla byggd 1916.
 Huset är ritat av arkitekt Erik Westergren
 från Gävle. Carlslund hör till landskapets
 mest typiska jugendvillor. Byggnadens exteriör
 samt parkanläggningen är identiskt lika med
 det ursprungliga utseendet, även interiörerna
 är till allra största delen ursprungliga.

Grupp II

- 48 Aektjära 4:4
 49 Bofara 1:10, Månse
 50 Böle 8:6, Elanks
 51 Hårga 4:2, Lars-Lars
 52 " 7:2, Lars-Abrahams
 53 Kilafors 5:1, Lövlundaskolan
 54 " , de båda arbetarbostäderna vid
 bruksherrgården.
 55 Kvarnböle 2:9
 56 Lilltjära, Linskäkten
 57 Svedja 9:1, Per-Svens

Grupp III

- 58 Aektjära 2:12, Krantz
 59 " 2:13, Mickels
 60 " 4:7, Oppegården
 61 " 5:5, Hagbergs
 62 " 5:11, Utegården
 63 Bofara 2:1, Björklunda
 64 Bäckänge, Granbo stn
 65 Böle 5:2, Hans-Hans
 66 " 6:4, Lars-Ers
 67 Granbo 1:7, Sveas
 68 " 1:11, Jan-Pers
 69 " 1:13
 70 " 3:1, Hans-Nils
 71 " 7:1, Norrgården
 72 Hallen 3:17, Sörgården
 73 " 5:5, Ol-Jans
 74 Håkanbo 1:10
 75 " 1:11, Skölds
 76 Kilafors, Elinkyrkan
 77 " , Sör. De två arbetarbostäderna söder
 om landsvägen.
 78 Knisselbo 2:1, Västergården
 79 " 3:3, Bolls
 80 Kvarnböle 1:5
 81 " 2:3
 82 " 2:18
 83 Kyrkbyn 4:4, Pihls
 84 " 7:4, Västerby
 85 " 11:5,

86	Kyrkbyn 13:7, Åkersberg
87	" 14:1, Komministergården
88	" 23:11, Rahms
89	Lilltjära 2:3, Utigården
90	" 4:2, Västergården
91	" Örbodarna
92	Lotan 1:1, Lotgården
93	Norrfly 2:4, Kommunhemmet
94	" 5:7, Viksells
95	Rotemo 1:15
96	Sibo 2:30, Svedlunds
97	Svedja 1:21, Svedja
98	Västansjö 2:1
99	" 4:25, Spinnars
100	" 5:1, Ångarna
101	" 6:4, 7:11
102	" 7:14, Albins
103	" 14:1
104	Västerberg 1:6, Bomyran
105	" 2:17, Westlens

RENGSJÖ SOCKENSammanhängande miljöområden1. Kyrkan och hembygdsgårdenIngående fastigheterGrupp Ia

1 Kyrkan

Grupp 1b2 Västerby 2:7, Hembygdsgården med linskäkten,
kvarnen m.m. i Utigårdsbäcken.Grupp II

3 Västerby 5:7, Liljas

4 " 5:10,

Grupp III

5 Prästbordet 1:1, Arrendebostället

6 Västerby 3:4

7 " 5:6

Hembygdsgården hör till landskapets mest intressanta. Tillsammans med kyrkan och ett par bondgårdar bildas ett sammanhängande område som bör bevaras för framtiden. Eventuell nybyggnad inom detta område bör behandlas med största försiktighet.

2. LötenIngående fastigheterGrupp III

8 Höjen 1:4

9 " 1:9, Bengtssons

10 " 6:1

Området består till största delen av bebyggelse från tiden omkring och strax efter sekelskiftet. Inom området finns bl.a. affär, kafé och cykelreparationsverkstad.

3. Östra HöleIngående fastigheterGrupp II

- 11 Östra Höle 9:4
 12 " " 12:7
 13 " " 12:8

Grupp III

- 14 Östra Höle 9:1, Jon-Anders
 15 " " 16:2, Gunnens

Den södra delen av Östra Höle by är det bäst bevarade sammanhängande miljöområdet bestående av jordbruksbebyggelse inom Rengsjö socken.

Utvärderade enstaka byggnader (de inom miljöområdena 1 - 3 redovisade fastigheterna finns ej upptagna här).

Grupp II

- 16 Björtonta 4:2, Västergården
 17 Byn 1:1, Wästbergs
 18 Glössbo 6:10, Sunnanåker
 19 Höle 7:11, Per-Olls
 20 Västerby 1:4, Flankens
 21 Åkre 1:7, Åkre
 22 Österböle 7:1, Norrgården
 23 Östra Höle 6:3, Nygårn
 24 " " 8:3, Jon-Jöns

Grupp III

- 25 Broddböle 1:3, Broddböle
 26 Glössbo 3:1, Jones (gäller byggnaden längs vägen)
 27 Glössbo 4:2, Bengt-Olls
 28 Höjen 1:3, Erk-Pers
 29 " 1:4
 30 " 2:6
 31 Nordanhöle 14:10, Sörstuga
 32 " 14:12, Norgrens
 33 Utby 1:2, Knussla
 34 " 1:31, Per-Hans
 35 Västerby 4:1, Östergården
 36 Västerböle 1:4, Fröms
 37 Västra Höle 1:13, Affären
 38 " " 3:3, Lönn
 39 " " 5:14, Ensgården
 40 " " 8:13, Småskolan

SEGERSTA SOCKENGrupp 1 b

1 Lillanda 1:9, Hembygdsgården

Grupp II

2 Bredåker 1:1, Sörgården
 3 Gäversta 3:40, Godtenplargården
 4 Lillanda 1:1, Prästgården
 5 Mårdnäs 1:28, Kungsholmen

Grupp III

6 Byn 1:4B, Vasses
 7 " 1:10, Västergården
 8 " 2:9, Östergården
 9 Gäversta 1:4, Lars-Ols
 10 " 3:19, Lindesberg
 11 Landa 2:4, 4:2, Bageriet
 12 " 2:7, Kants
 13 Lillanda 1:4, Bergs
 14 Svedja 1:4, Lars-Ers

UNDERSVIK SOCKENGrupp 1b

1 Henbygdegården

Grupp II

2 Djupa 4:10

3 Kyrkbyn 3:3, 3:2, Jan-Ols

4 Simeå 12:9, Jon-Pers

5 Prästgården

Grupp III

6 Djupa 2:15

7 Kyrkbyn 2:12, Per-Jons

8 " 6:6, Skräddars

9 " 6:7, Rora

10 " 9:22, Hastens

11 " 11:10, Klacken

12 Lövvik 5:23

13 Simeå 2:9

14 " 2:23, Godtemplarlokalen.

15 " 2:29

16 Pastorsexpeditionen.

PM angående byggnader i grupp III

I byggnadsstadgan 1959 föreskrivs i 38 § att "byggnad av större värde ur historisk, kulturhistorisk eller konstnärssynpunkt må icke förvanskas vare sig genom arbeten å själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet". Liknande bestämmelser finns i 9 §. Dessa paragrafer har hittills haft jämförelsevis ringa betydelse i byggnadsnämndernas arbete. När äldre bebyggelse av kulturhistoriskt värde nu blir alltmer sällsynt och samtidigt alltmer uppmärksammas av olika intressegrupper, inte minst bland ungdomen, finns det anledning att aktualisera byggnadsstadgans bestämmelser.

En stor del av en byggnads värde ligger i att en tidstypisk karaktär finns bevarad i dess yttre utseende. Men den måste också vara så fullständigt bevarad som möjligt i sina detaljer. Tyvärr blir just dessa detaljer ofta föremål för förändringar. Förändringarna motiveras ibland av praktiska skäl, men lika ofta är det rent oförstånd från ägarens sida, som gör att exempelvis värdefulla snickerier blir utbytta och kakelugnar tas bort. Erfarenheten visar att ägarna i de flesta fall är mycket tacksamma för att i tid få uppgifter om sådana detaljer som är betydelsefulla för byggnadens kulturhistoriska värde. Dessa kan i många fall höja byggnadens värde inte bara kulturhistoriskt utan även rent ekonomiskt.

Emellertid finns det en tradition att äldre hus skall renoveras så genomgripande att de ur inredningssynpunkt får samma utseende som nybyggnader. I de flesta fall skulle mindre genomgripande åtgärder leda till samma resultat ur funktionell synpunkt. De enskilda ägarna behöver här myndigheternas stöd och rådgivning. Det är självklart att kulturhistoriskt värdefulla hus skall renoveras så att de fyller dagens standardkrav. Men renoveringen kan göras så att det kulturhistoriska värdet inte minskas.

Med utgångspunkt från den gjorda inventeringen har hembygdsförbundet valt ut vissa byggnader där byggnadsnämnden kan göra en värdefull insats för bevarandet av deras kulturhistoriska värde. Samma sak gäller naturligtvis byggnaderna i grupp I och II, men när det gäller ärenden rörande dessa förutsetts byggnadsnämnden höra landsantikvarien.

Följande sannanställning omfattar byggnadsdetaljer som är viktiga för en byggnads kulturhistoriska värde. De bör så långt möjligt bevaras. Härmed föreslås att byggnadsnämnden vid granskning av ansökningar rörande dessa detaljer följer de här utfärdade rekommendationerna.

A Exteriörera Fasader

Viktigast är att kulturhistoriskt värdefulla byggnader får bibehålla sina fasader i oförändrat skick. I första hand gäller detta fasadernas material och färg. Ett utbyte av fasadbeklädnad minskar i de flesta fall byggnadens kulturhistoriska betydelse.

Exempel:

Träpanelen är utmärkande för svenskt byggnadsskick under de senaste två århundradena. Panelen är en del av husets arkitektur och bör därför bibehållas. Skadade delar av panelen kan bytas mot nya med samma utseende. Man bör undvika att byta hela panelen - de bräder som kan användas igen bör bibehållas.

Färgen bör i princip vara samma som huset har haft tidigare. Också eventuella detaljer, knutar, foder etc., i avvikande färg bör målas i den färg de har haft tidigare. Särskilt viktigt är behållandet av rödfärg. I äldre tid var husen i allmänhet rödfärgade och ännu utgör rödfärgen ett viktigt inslag i det svenska kulturlandskapet. Med rödfärg menas här den faluröda stenfärgen - en vägg som målas med täckande färg (olja-, plastfärg) får ett helt annat utseende.

Snickerier: dörr- och fönsterfoder, taklist och andra snickerier är en del av husets arkitektur och måste bibehållas om inte husets utseende skall förändras. Skadade delar bör bytas mot nya med exakt samma utseende och profilering. Ännu mer än i fråga om panelen gäller här att alla delar som är i användbart skick skall bibehållas.

b Ytterdörrar

En eventuell gammal ytterdörr bör bevaras. Undvik om möjligt att sätta en modern dörr på ett gammalt hus.

c Fönster

Fönstrens form och placering är ytterst viktig för byggnadens utseende. I regel måste man av praktiska skäl byta fönstren mot kopplade. Det är då viktigt att fönstrens dimensioner och spröjsindelning bibehållas. Måste ett fönster sättas igen bör ett blindfönster göras för att bibehålla fasadens symmetri.

d Tak

Bäst är om den ursprungliga taktäckningen av vanligtvis tegel kan bibehållas. I undantagsfall kan andra material användas, förutsatt att de har i huvudsak samma färg och karaktär som det ursprungliga. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga med samma mått.

e Veranda, förstukvist

En veranda hör i regel samman med husets byggnadsstil och bör därför bibehållas. Eventuell "snickarglädje" är ett värdefullt inslag som så långt möjligt bör bibehållas.

B Interiör

Också hur välbevarat huset är i det inre är avgörande för det kulturhistoriska värdet. Tyvärr har de flesta äldre hus i dag mer eller mindre förändrats. Men också enstaka detaljer är värdefulla. Rodan i dag bidrar äldre detaljer i inredningen ofta till att höja husets ekonomiska värde.

Vid bedömningen av enskilda fall måste man ta hänsyn till att endast mycket få äldre byggnader överhuvudtaget kommer att bevaras. Det är då viktigt att de är så fullständiga som möjligt.

a Planlösning

Många ombyggnader kan genomföras utan att planindelningen förändras. Det är bättre att bevara den befintliga planen och inskränka förändringarna till ombyggnad av en del av huset än att företa en genomgripande förändring av planlösningen. En grundtanke bör vara att boendet skall anpassas till byggnaden och inte tvärtom.

b Eldstäder

Redan idag ökar en byggnads ekonomiska värde om kakelugnar, spisar och eventuellt köksspis eller spiskåpa finns kvar. Kakelugnar och andra äldre eldstäder är redan så sällsynta att man bör inrikta sig på att bevara de som finns kvar.

c Snickerier

Dörrar, dörr- och fönsterfoder, golv- och taklister bör inte tas bort utan tvingande praktiska skäl.

d Golv och tak

Äldre brädtak eller brädgolv bör bevaras, även om

de måste döljas av papptak eller mattor.

Ann.

Inte sällan förekommer tillägg av romantiserande byggnadsdelar och byggnadsdetaljer för att huset skall få ett äldre utseende än det redan har. Detta bör inte förekomma. Avgörandet för husets värde är äktheten på fasadens utseende och detaljer. Historiserande tillskott enbart minskar värdet.

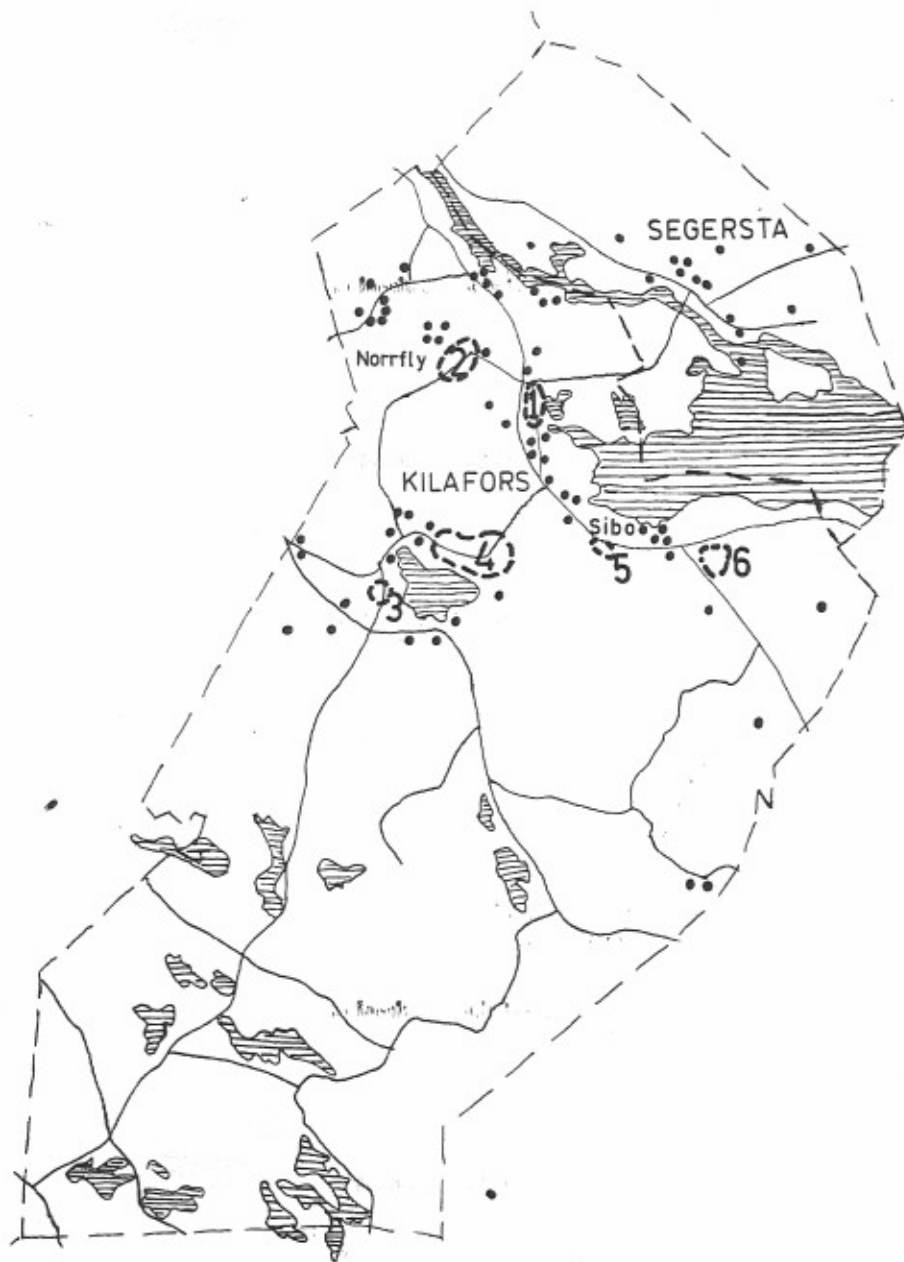
**Utvärderade miljöer
och fastigheter i
Alfta socken**

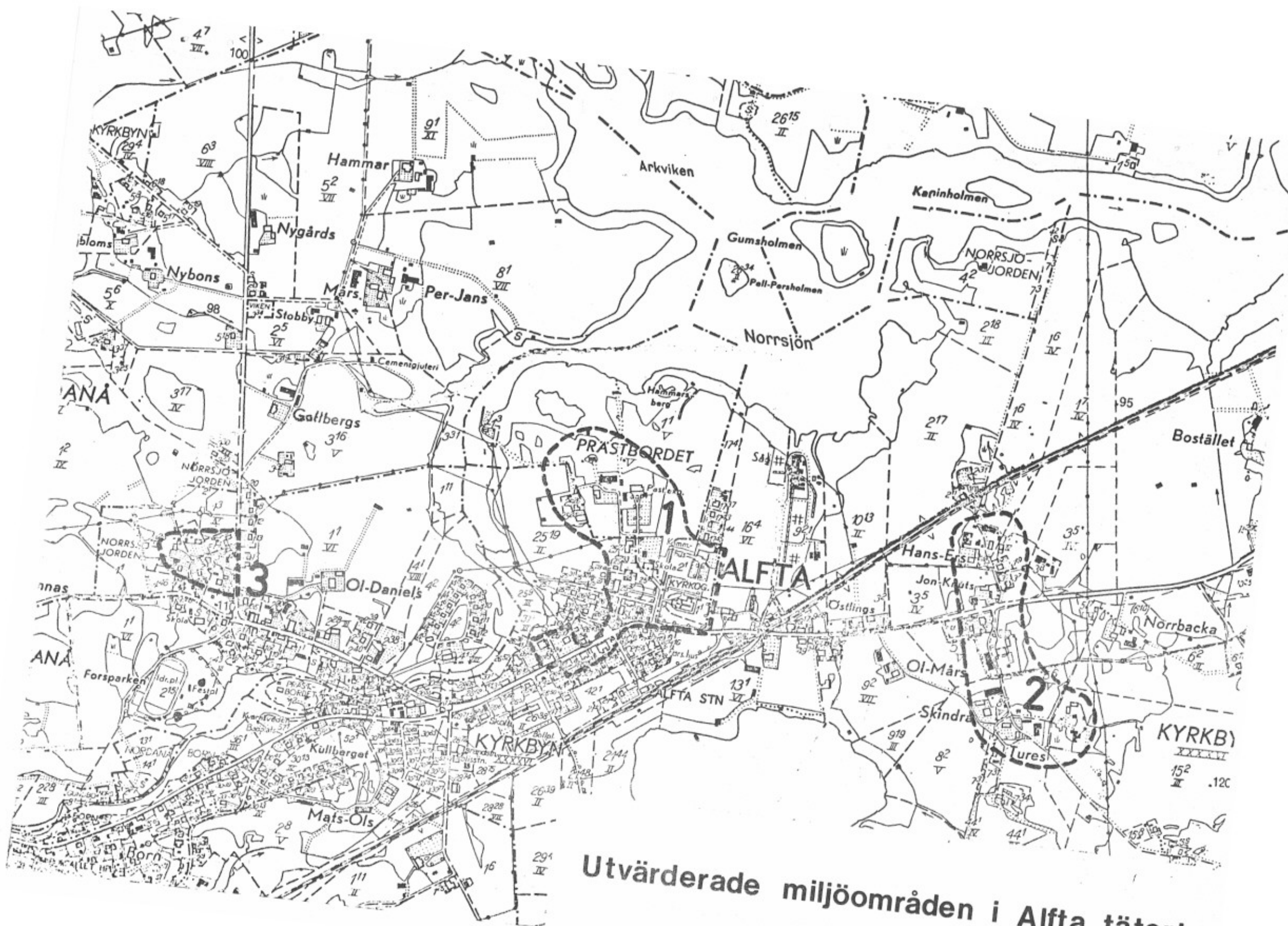
Utvärderade miljöer och fastigheter i Arbrå, Undersvik och Rengsjö socknar

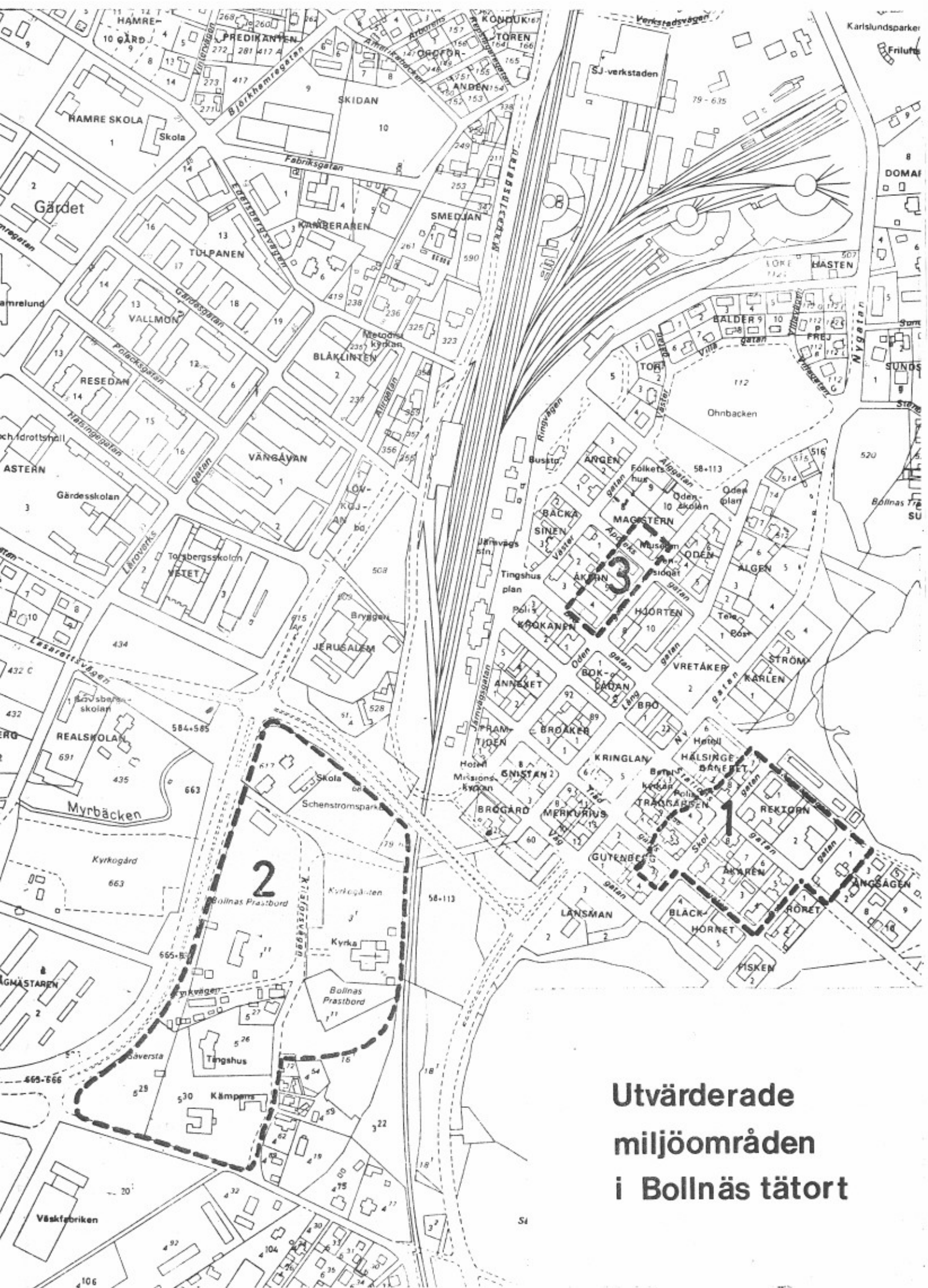
Utvärderade miljöer och fastigheter i Bollnäs socken

Utvärderade miljöer och fastigheter i Hanebo och Segersta socknar

Utvärderade miljöområden i Alfta tätort

Utvärderade miljöområden i Bollnäs tätort

PRIS 5 KRONOR